

Geliş Tarihi : 22.04.2024
Kabul Tarihi : 28.08.2024

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1472169>

Salğar, H. (2024). Savaş Döneminde Kültüre Sığınmak: *Tonneru no Mori 1945*'te Japon Kırsalının Kültürel Motifleri. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(24), 358-376. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1472169>

SAVAŞ DÖNEMİNDE KÜLTÜRE SİĞİNMAK: *TONNERU NO MORI 1945*'TE JAPON KIRSALININ KÜLTÜREL MOTİFLERİ¹

Habibe SALĞAR²

ÖZ

Japonya'da savaş zamanına ilişkin anlatılar çeşitlilik göstermektedir ve bunun en önemli nedeninin kişiden kişiye farklılık gösteren kolektif bir travma olduğu söylenebilir. Japon çocuk edebiyatında da savaş temasının olduğu bazı çocuk romanlarında kırsal kültürel yapıya dikkat çekildiği gözlemlenebilir. Savaş döneminde kırsal alanların, kültürel dokunun, geleneksel yapının önemini anlatan örnekleri Japon çocuk edebiyatında görmek mümkündür. Bu çalışmada, Eiko Kadono'nun *Tonneru no Mori 1945* (2015) adlı romanındaki başkahramanın farklı bir sosyal çevreye uyum sağlama süreci Vygotsky'nin sosyokültürel teorisi bağlamında incelenmiştir. Tokyo'dan tahliye hikayesinin edebi bir uyarlaması olan romanda savaş koşulları ve savaştan kaçmak için sığındıkları kırsal kesimdeki Japon kültürel motifler açıkça görülebilmektedir. Kırsal alan, kent hayatından farklı olarak doğayla iç içe bir yaşam sunar ve bu yaşam başkahramanın biyofobik duygulara kapılmasına yol açar. Başkahraman İko'nun bu biyofobik duyguları, Tokyo'dan sonra yaşadığı kırsal bölgede okul ile ev arasındaki güzergâh üzerindeki 'orman tüneli' (*tonneru no mori*) adı verilen bir yol nedeniyle ortaya çıkar. Başkahramanın babası Seizō'nun Japon kültüründe doğa inancına içkin değerleri öğretmek için çocuğunun psikososyal gelişimine destek olduğu görülmektedir. Bu araştırma, Japonların kültürel yapıyı çocuklara öğretme biçimine bir örnek olarak edebiyatın işlevselliğine yer verirken, çocuklarda edebi metinler aracılığıyla kültür öğrenimine model oluşturulabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eiko Kadono, *Tonneru no mori 1945*, Savaş, Japon kırsal kültürel alan, Vygotsky

¹ Bu çalışma, Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) koordinatörlüğü tarafından desteklenen 23401100 numaralı BAP Projesi kapsamında üretilmiştir.

² Araş. Gör. Dr. Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, habibesalgar@selcuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4393-9101>

Date Received : 22.04.2024

Date Accepted : 28.08.2024

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1472169>

Salğar, H. (2024). Taking Refuge in Culture in Wartime: Cultural Motifs of the Japanese Rural in *Tonneru no Mori 1945*. *HUMANITAS - Journal of Social Sciences*, 12(24), 358-376 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1472169>

TAKING REFUGE IN CULTURE IN WARTIME: JAPANESE RURAL CULTURAL MOTIFS IN *TONNERU NO MORI 1945*³

Habibe SALĞAR⁴

ABSTRACT

Narratives of wartime in Japan are varied, and it can be argued that the most important reason for this is a collective trauma that differs from person to person. In Japanese children's literature, it can be observed that some children's novels with the theme of war draw attention to the rural cultural structure. The examples about the importance of rural areas, cultural texture and conventional structure that observed in wartime period can be seen in Japanese children's literature. In this study, the protagonist's adaptation process to a different social environment in the novel *Tonneru no Mori 1945* (2015) by Eiko Kadono, is analysed in the context of Vygotsky's sociocultural theory. The Japanese cultural motifs of the war conditions and the countryside in which they took refuge to get away from this are clearly visible in the novel which is a literary adaptation of the story of the evacuation from Tokyo. Unlike urban life, the rural area offers a life in touch with nature and this life causes the protagonist to have biophobic feelings. Protagonist Iko's biophobic feelings arise due to a road called 'forest tunnel' (*tonneru no mori*) on the route between school and home in the rural area where she lives after Tokyo. It is seen that the protagonist's father Seizō supports the psychosocial development of his child to overcome this feeling by teaching the values of nature belief in Japanese culture. This study points to the functionality of literature as an example of the Japanese way of teaching cultural structure to children and indicates that children can be modelled for culture learning through literary texts.

Keywords: Eiko Kadono, *Tonneru no mori 1945*, War, Japanese rural cultural space, Vygotsky

³ This study has been produced via the BAP Project numbered 23401100 supported by Selçuk University Scientific Research Projects (BAP) coordinatorship.

⁴ Res. Assist. Dr., Selçuk University, habibesalgar@selcuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4393-9101>

Giriş

Çocuk edebiyatı, çocukların renkli dünyasını resmeden, hayal gücünü besleyen, onlara ilham veren çeşitli motiflerle örülüdür. Japonya'da çocuk edebiyatının kapsamı oldukça geniş olduğu gibi Japon kültürüne ve kültürel mirasına dair önemli unsurlar barındırır. Kawabata (2023) “çocuk edebiyatı tarihin ve kültürün bir armağanıdır; döneme bağlı olarak içeriği ve kapsamı değişir” diye ifade ediyor. Japonya'nın geniş tarihsel ve kültürel yapısı, ayrıca kırsal bölgelerdeki kültürel doku edebiyatın her dalını olduğu gibi çocuk edebiyatını da etkilemiştir. Dolayısıyla çocuk edebiyatı da çeşitli dönemlerin etkisine bağlı olarak şekillenmiş, biçimlenmiştir.

Japonya'da savaş geçmişi yaşayan bazı çocuk edebiyatı yazarlarının savaşı ve savaşla birlikte değişen hayatları romanlarında ya da yazılarında sıklıkla tema olarak belirlediklerini görmek mümkündür. Burada yazarların kalemini etkileyen çocukluk geçmişi önemli bir yer tutar. Eiko Kadono'nun *Tonneru no Mori 1945 トンネルの森 1945 (Orman Tüneli 1945)*⁵ bu bağlamda incelenebilecek romanlardan biridir. *Tonneru no Mori 1945*, Kadokawa yayınevi tarafından 2015 yılında yayınlanmıştır. Savaş dönemi, hava saldırıları, kentsel alandan kırsal alana tahliye gibi meseleleri ele alması bakımından yazarın kendi bireysel deneyimine bağlı olarak savaş dönemini ve atmosferi resmedilirken Japon kırsal hayatına ve doğaya içkin kültürel öğelere yaptığı göndermeler dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, savaş döneminde özellikle kırsal alandaki Japon kültürel unsurlarının başkahraman çocuk İko⁶'nun psikososyal gelişiminde etkili olduğu ortaya konmuş; romanda geçen kırsal mekânın savaşın kaotik ortamından hem somut (tahliye) hem de soyut (kültürel yoğunluk) olarak kaçışın temsili olarak değerlendirilebileceğine işaret edilmiştir.

Savaşın getirdiği olumsuz koşullar nedeniyle sonraki nesiller için barış bilincinin oluşturulmasında, savaş deneyimi yaşamış yazarların ilettiği barış mesajlarının önemli bir işlevi olduğu düşünülmektedir. Kawabata, savaş sonrası süreçte Amerikan İşgal Kuvvetleri (GHQ) tarafından oluşturulan demokratik düzenin tesisinde “çocukların savaş deneyimlerinin barışı yaymak amacıyla aktarılması için ‘savaş çocukları edebiyatı’ (*sensō jidō bungaku*, 戦争児童文学) adlı bir türün yayılmasının sağladığını” (2023, s. 45) belirtmektedir. Öte yandan Japonya'nın savaşı kaybetmesinin ardından 1952 yılına kadar geçen süreçte Amerikan İşgal Kuvvetleri'nin ülkede yarattığı yoğun Amerikalılaştırma süreci dikkate alındığında Japonların yerel-kültürel değerlere sahip çıkma ve bu kültürel yapıyı koruyarak sonraki nesillere aktarma çabalarında edebiyatın önemli bir işlevi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Eiko Kadono'nun bahsi geçen romanı kırsal kültürel değerleri edebiyat sahnesine çıkarır. *Tonneru no Mori 1945* romanında da askeri hakimiyet ve dönemin atmosferine üstü kapalı eleştirilerle birlikte yerel – kültürel değerlerin ön plana çıkarıldığı dikkat çeker. Vygotsky (1978), dil ve düşüncenin sosyal kökenlerini vurgularken kültürün her insanın doğasının bir parçası olduğunu savunmuştur. Dolayısıyla savaş travmasının Japon toplumunun kendine özgü kültürel değerlerini koruma bilincini yoğunlaştırdığı düşünülebilir.

Japonya'da savaş döneminde çocuk olmak, bazı yazarların travmatik savaş geçmişine dikkat çekmesini de gerekli kılmıştır. “Travma terimi uzun süreli ve zarar verici bir psikolojik durumu ifade etmek için kullanılır. Düşman kültürel ortamlara maruz kalan çocuklar veya beyaz üstünlüğü efsanesi” (MacCann, 2005, s. 205) nedeniyle ortaya çıkan savaş sonrası dönemdeki kimlik sorunları ilişkisi, Amerikan İşgali altındaki Japon çocukları ya da gençlerinin kendi kültürel değerlerine dair düşünce yapılarını da etkilemiş olma olasılığını ortaya çıkarır. Bu olasılığı göz önünde bulundurarak, çocukluk dönemini savaş yılları altında geçiren Eiko

⁵ Eser henüz Türkçeye çevrilmediği için bu çalışmada romanın Japonca adının kullanılması tercih edilmiştir.

⁶ Japoncada “i” harfi büyük harf ile yazıldığında “I” biçiminde yazılmaktadır. Makalede Türkçe okunuşuna uygun olarak “İ” yerine “I” harfi kullanılmıştır.

Kadono'nun *Tonneru no Mori 1945* romanında Japon kültürel değerlerini 'travmatik bir dönemin sığınağı' olarak okumak mümkün hale gelmektedir.

Özdemir (2022b, s. 108) "savaş sonrası dönemde, özellikle çevreci kaygıların yaygınlaşmasıyla birlikte Japonların kendine özgü doğa algısının çevreyle ilgili felsefi tartışılmalara yapabileceği katkıları ele alan çalışmalar olduğuna" dikkat çeker ve bu çerçevede iklim anlamına gelen *fūdo* (風土) terimine odaklanır. Burada özellikle *fūdo* terimi "kültür ve doğal çevre arasında, birbirlerini karşılıklı olarak belirleyen ilişkiyi dile getiren bir kavram" olarak karşımıza çıkar. Bu çevreci kaygıların savaş dönemiyle birlikte ortaya çıktığı, Japonların kendilerine özgü doğa algısına dikkat çekildiği görülür. Bu karşılıklı ilişkinin Japonlar için öneminin bazı eleştirmenler tarafından çevresel problemlere çözüm sunarak katkı sağlayabileceğine işaret edilmektedir:

Eleştirmenler zaman zaman "shin *fūdo* ron" [yeni *fūdo* kuramları] olarak da adlandırılan, Japonların ülkenin kendine özgü coğrafi ve iklimsel koşulları tarafından belirlenen benzersiz bir doğa algısına sahip olduğu ve bu algının günümüzün çevre problemlerinin çözümüne katkı yapacağı şeklindeki düşüncelerin kaynağını oluşturan tezlerin İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinin ya da savaş döneminin ideolojik ortamında dile getirildiğine dikkat çekmektedir (Özdemir, 2022b, s. 109).

Bu çalışmada bahsi geçen romanda da doğal çevre ön plandadır ve başkahramanın Tokyo'dan Chiba'ya tahliye⁷ olduktan sonra çevresel koşullara uyum sağlama, kültürel yapıyı benimseme sürecinde sosyal çevrenin etkisi, sosyokültürel teori çerçevesinde değerlendirilmiştir. Japonya'daki kültürel çevre, köy-kent farklılığı temelinde incelenmiştir. Savaş döneminde güvenli olan kırsal alana kaçış, kırsal kültürün tanıtılması, başkahraman İko'nun babası tarafından sağlanmaktadır. Kent hayatı ile kırsal alan arasındaki en önemli ayrışma, çocuğun karşılaştığı yoğun 'doğa' fenomenleri, Japon kültürünün ve inanç sisteminin kırsal hayattaki yansımaları ve yerel şive farklılığı gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Henüz ilkokulun ilk yıllarındaki İko için karşılaştığı bu sosyal çevredeki farklılığın ve kırsal alanda karşılaşılan zorlukların aşılması yetişkin rehberliğindedir ve çocuğun sosyokültürel gelişimine önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, Vygotsky'nin sosyo-kültürel teorisi temel alınarak çocuğun gelişim sürecindeki sosyokültürel etki, kentsel-kırsal alan farklılığı bağlamında incelenmiştir.

Yöntem

Vygotsky'nin Sosyo-Kültürel Yapı Modeli

Marx'ın tarihsel materyalizm olarak da bilinen toplum teorisi Vygotsky'nin düşüncesinde temel bir rol oynamıştır. Marx'a göre, toplumda ve maddi yaşamdaki tarihsel değişimler "insan doğasında" (bilinç ve davranışta) değişikliklere neden olur. Vygotsky bunu somut psikolojik sorularla ilişkilendirmeye çalışan ilk kişidir. Bu çabasında, Engels'in insanın doğayı değiştirmesinin ve bunu yaparken kendisini dönüştürülmesinin bir yolu olarak insan emeği ve alet kullanımı kavramını yaratıcı bir şekilde geliştirmiştir (Vygotsky, 1978, s. 7). Marksist görüşlerden ilham alarak bireyi toplumsal ilişkileri doğrultusunda psikolojik olarak tanımlama girişimlerine dair şu ifadede bulunur: "Marx'ın iyi bilinen bir görüşünü başka kelimelerle ifade edersek, insanların psikolojik doğasının bireyin ve bireylerin işlevi haline gelmiş içselleştirilmiş toplumsal ilişkilerin toplumu temsil ettiğini söyleyebiliriz" (Vygotsky, 1981, s. 164).

⁷ Savaş nedeniyle tahliye olma durumu Japonya ile sınırlı değildir. Savaş dönemi, hava saldırıları nedeniyle hükümet kararıyla kentlerden kırsal alanlara tahliye edilen çocuklara ilişkin dünyadaki örneklere dair Ariko Kawabata'nın çalışması (2022) Britanya örneğine yer verir. Britanya'da II. Dünya Savaşı tahliyesine dair edebi yansımalar üzerine odaklanan araştırma, savaş sırasındaki çocukların tahliyesi meselesinin edebi alana yansımalarının Japonya dışındaki örneklemini oluşturması açısından dikkate değerdir.

Vygotsky, insan-çevre etkileşimindeki bu dolayım kavramını araçların yanı sıra işaretlerin kullanımına doğru genişletmiştir. Alet sistemleri gibi işaret sistemleri de (dil, yazı, sayı sistemleri) insanlık tarihi boyunca toplumlar tarafından oluşturulur ve toplumun biçimine ve kültürel gelişim düzeyine göre değişir. Vygotsky, kültürel olarak üretilen işaret sistemlerinin içselleştirilmesinin davranışsal dönüşümler getirdiğine ve bireysel gelişimin erken ve sonraki biçimleri arasında köprü oluşturduğuna inanır. Ona göre, “Çocuğun gelişiminin ilk günlerinden itibaren faaliyetleri, sosyal davranış sistemi içinde kendi anlamını kazanır ve belirli bir amaca yönelik olarak çocuğun çevresinin prizmasından yansıtılır. Nesneden çocuğa, çocuktan nesneye giden yol başka bir kişiden geçer” (Vygotsky, 1978, s. 30). Buradaki ‘başka kişi’ çocuğun yardım aldığı kişiyi ifade eder. Vygotsky, “çocuğu doğumdan itibaren tarihsel, toplumsal, kültürel bir bağlam içinde ele alır. Bağlam içindeki çocuklar, yetişkinler ya da daha becerikli akranlarından kültürün psikolojik ve teknik araçlarını kullanmayı öğrenirler” (Atak, 2017, s. 170). Dolayısıyla “aklı süreçler sadece kişinin kendi içinde değil, kişiler arasındaki ilişkilerle oluşur” (Ergün & Özsüer, 2006, s. 272).

Çocuğun gelişimsel süreci önce çevresel etkiler aracılığıyla bir diğer deyişle sosyo-kültürel çevre aracılığıyla iletilir. Öğrenme ve gelişim çevre etkisiyle oluşur. Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramında iki gelişim düzeyi bulunur: “çocuğun kendi başına problemle başa çıkabilmesi ya da bir problemi çözebilmesini sağlayan gerçek gelişim” ve “yetişkin rehberliğinde veya daha iyi akranlarla birlikte, iş birliği içinde problem çözebilmedeki (gizil) gelişim düzeyi” arasındaki farkı ‘yakınsak (yakınsal) gelişim alanı’ (zone of proximal development) (Vygotsky, 1978, s. 86) olarak tanımlamaktadır. “Çocuğa kültürel/entelektüel araçlar önce çevre tarafından öğretilir ve kullanılır; çocuk daha sonra bunları içselleştirir” (Ergün & Özsüer, 2006, s. 285). Dolayısıyla ona göre davranışın kültürel gelişim mekanizması bireyler arası aktiviteden bireysel aktiviteye geçiştir. Çocuğun yakınsal gelişim bölgesinde yer alan yüksek zihinsel işlevlerin oluşumunun mikro yapısal mikro genetik incelemesinin bir aracına dönüştürülmüştür (Wertsch, 1985, s. ix).

Bu çalışmada başkahraman İko'nun çevresel değişkenlere uyum sağlama sürecinde içinde bulunduğu farklı ortamın kültürel, tarihi yapısına ilişkin bilişsel öğrenme süreci Vygotsky'nin sosyo – kültürel çevrenin rolü üzerindeki değerlendirmeleri esas alınarak inceleme yapılmıştır. Vygotsky, eğitimi “doğal gelişim süreçlerinin yapay ustalığı” olarak tanımlamaktadır (1997, s. 88). Ona göre gelişim doğada mümkündür; gelişimin seviyesi belirli bir çevre veya fırsatlarla arttırılır. Dolayısıyla sınıfı sosyal bir çevre olarak algılar ve bu çevrenin özbiçim üzerindeki etkilerine odaklanır (Kırca Demirbaga, 2018, s. 117). Savaş dönemi Japonya'sında başkahraman İko henüz çocukluk döneminde, kent hayatından uzak ve Japon kültürel yapısının yoğun olarak görülebildiği kırsal alanda, doğal çevreye uyum sağlama ve sosyal çevreye adapte olma sürecini babasının rehberliğinde geçirmektedir. Dolayısıyla çevreye uyum, doğaya uyum ile birlikte kültürel yapıya entegre olma biçiminde gelişirken, çocuğa rehberlik eden babanın konumunun, çocuğun kültürel yapıyı tanımasını sağlarken aynı zamanda kırsal alanda doğaya uyum sağlayabilme becerisi kazanmasında da etkili olduğu görülür.

Eiko Kadono'nun Kaleminden Özyaşamöyküsel İzler

1 Ocak 1935 tarihinde Tokyo'da dünyaya gelen Eiko Kadono, Japonya'da çocuk edebiyatının en saygın yazarlarından biridir. Noma Çocuk Edebiyatı Ödülü (1985), Shogakukan Çocuk Yayınları Ödülü (1985), IBBY Onur Listesi (1986), Sankei Çocuk Yayınları Ödülü (2016) ve Hans Christian Andersen Ödülü (2018) gibi birçok ödülün sahibidir. Türkçe'ye *Küçük Cadı Kiki* olarak çevrilen ve Studio Ghibli tarafından anime dünyasına uyarlanan *Majo no Takkyūbin* (魔女の宅急便, 1985) (Kiki's Delivery Service) adlı eserin yazarın en ünlü eserlerinden biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sakoi ve Sung (2018,

s. 4) “1990’lardaki Harry Potter serisinden önce 1980’lerde Kadono’nun fantezi serisi vardı” diye ifade ederken Kadono’nun Japonya’daki genç okurlara yönelik yazarlıktaki yerini ve ününü açıklarlar.

Eiko Kadono’nun bir gezgin olarak edindiği deneyimler, savaş dönemindeki hatıraları ve renkli kişiliği yazın dünyasına önemli katkılar sağlamıştır. Japonya’daki yerel bölgelerden, Avrupa, Brezilya, Avustralya ve Ortadoğu’daki bazı bölgelere kadar geniş yelpazede seyahatler etmiştir. Bu sayede edindiği kültürel bilgi, Japon kültürünün ötesine geçmiş ve gerçekçilik temelli modern fantezi tarzında melez türlerde karakterler yaratmıştır” (Sakoi ve Sung, 2018, s. 4).

Yazar, savaş zamanında geçen çocukluğu boyunca pek çok sıkıntı yaşamıştır. Bu sıkıntıların en başta gelenleri ise erken yaşta annesini kaybetmesi ve II. Dünya Savaşı travmasıdır. Romanlarında çocukluk dönemine dair otobiyografik unsurlar barındıran yönleri rahatlıkla bulmak mümkündür. Bu deneyimler arasında “beş yaşında annesini kaybetmesi, babasının anlattığı masallar, savaş hatıraları, Brezilya’ya göç etmesi” gibi birçok ortak nokta yer almaktadır. Dolayısıyla *Son Sürüş (Rasuto Ran ラストラン)* (2011); *İko’nun Seyahati 1948 (Iko Toraberingu 1948 イコトラベリング 1948)* (2022) gibi diğer romanlarında da özkurmaca⁸ türünün izleri görülür; başkahramanın İko olması, yazarın geçmişten ve anılarından beslendiğinin ufak bir kanıtını oluşturmaktadır. Zira romanlarında ‘Eiko’ adının kısaltması olarak başkahramanın adının İko olmasındaki ortaklığı bu varsayımı desteklemektedir. Günlük yaşantının da resmedildiği eserlerinde yaşam deneyiminden esinlenen birçok temaya rastlamak mümkündür. Yazarın günlük hayatının rutinleri, renkli kişiliği, (canlı renkleri çok sevmekte ve gündelik hayatında yer vermektedir) hayata bakışı, *Renkli Cadı Eiko Kadono’nun Masallarının Doğduğu Hayat (Karafuruna Majo Kadono Eiko no Monogatari ga Umareru Kurashi, カラフルな魔女角野栄子の物語が生まれる暮らし)* (2024) adlı kitapta yazarın hayatına dair fotoğraflarla yer alır. Ayrıca, *Eiko Kadono’nun Gündelik Hayatından (Kadono Eiko no Mainichi Iroiro, 角野栄子の毎日いろいろ)* (2017) adlı kaynakta da yazarın yazın dünyasının yanı sıra sıradan yaşamı resmedilmektedir.

Eiko Kadono, anne kaybını beş yaşında yaşadığından üvey anne ile büyümüştür. Nikolajeva (2003), çocuk edebiyatındaki kahramanların büyük çoğunluğunun yetim olduğu analizinde bulunur. Bu durumun tarihsel, psikolojik ve hatta tamamen yapısal nedenleri hakkında spekülasyonlarda bulunulabileceğini belirtir:

Analizler için karakterleri sosyo-tarihsel bir bakış açısıyla kendi zamanlarının ve sosyal gruplarının temsilcileri olarak ele alan çeşitli araçlarla ya da psikolojik hatta psikoanalitik açıdan bakıldığında belirli psikolojik özelliklerin taşıyıcıları olarak veya biyografik bir bakış açısından yazarların yaşamlarının ve görüşlerinin yansması olarak görebiliriz (Nikolajeva, 2003, s. 7).

Eiko Kadono’nun da romanlarında anne kaybının psikolojik etkisinin çeşitli tezahürlerine dair özkurmaca türündeki romanlarından olan *Rasuto Ran (Son Sürüş 2011)* romanı, yetmişli yaşlarda bile etkisinden kurtulamadığı anne hasretinin yazarın zihinsel bir serüvene dönüşümü olarak okunabilir. Hayatının son zamanlarındaki (E)İko, motosikletiyle, annesinin hayaletiyle birlikte seyahatler eder. Yazarın eserlerinde, “cadılar, ruhlar ve gölge yaratıklar gibi karakterlerin yanı sıra yaşlılar, çocuklar ve kadınlar gibi sosyal olarak ihmal edilmiş gruplar da

⁸ Özkurmaca terimi ilk kez Serge Doubrovsky’nin 1977 yılında yayınlanan *Fils* adlı eserinin kapak yazısında ortaya çıkar. Her ne kadar özyaşamöyküsel öğelere yer verse de kurmaca öğelere de yer verir (Kahramanoğlu, 2022, s. 24). Özkurmaca roman, özyaşamöyküsel ve kurgusal nitelikleri birlikte sunar. Bu anlatı türü ad sözleşmesi (fr. protocole nominal) çerçevesinde yazar-anlatıcı-başıkişibirliği üzerine kurgulanır. Bu yeniötesi eğilim, hem özyaşamöyküsünün okura söz verdiği; “yalnızca bütünüyle gerçek olaylardan ve olgulardan söz etme” (Civelek & Tilbe, 2016, s. 28) ilkesini benimser. Bir başka deyişle, özkurmacadan söz edebilmek için yazar, anlatıcı ve anlatı kişisi arasında kimlik birliği olması ve yazarının temel ilke olarak roman uygulamalarını benimsemesi gerekir (Kahramanoğlu, 2022, s. 26).

yer almaktadır” (Sakoi & Sung, 2018, s. 4). Dolayısıyla yazarın romanlarında hayaletler, ruhani varlıklara rastlamak mümkündür.

Eiko Kadono'nun eserlerinde insanlar ve ruhani karakterler karşılıklı saygıya dayalı ilişkiler geliştirirler. Bu ruhani karakterler toplumdaki küçük sesleri sembolize ederek sosyal önyargılara ve bunlara nasıl meydan okuyup daha iyiye doğru değişiklikler yapılabileceğine dikkat çekmektedir (Sakoi & Sung, 2018, s.7).

Dolayısıyla *Rasuto Ran* romanında olduğu gibi romanlarından hayaletler ya da farklı dünyalara ait varlıklar 'ötekileştirilmeden' birlikte yaşam sürebilir; dostluk ilişkisi kurabilir. Yazarın yazın dünyasında annesiyle yeniden buluşması ve çocukluğunda neredeyse hiç beraber olamadığı annesiyle birlikteliği kurgu dünyasında karşımıza çıkar. Öte yandan savaş travmasının da romanlarında önemli bir yer bulduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla yazarın bazı romanlarında bireysel hayattaki çeşitli deneyimlerinin izlerine rastlamak mümkündür.

***Tonneru no Mori 1945*'te Savaş İklimi ve 'Küçük Vatandaşlar'**

Eiko Kadono savaş zamanı tanıklarından biridir. Savaş zamanında çocuk olmak, savaştan sonra Japonya'daki yazın dünyası için önemli derecede kaynak ve arka plan oluşturmuştur. Savaşın yarattığı kaotik ortam ve bireysel deneyimlerdeki çeşitlilik bu edebi zenginliğin oluşmasında önemli bir kaynak sağlamıştır. Savaş sonrası Amerikan İşgal yönetimi altında aşılana demokrasi bilincinin en önemli etkisi militarist yapıyı tamamen ortadan kaldırmaya dönük bir sistem geliştirmiş olmasıdır. Ancak bundan çok daha önemlisi, savaş sonrası Japonya'sındaki milli eğitimde, "Japonya'nın art arda gelen savaşlar yoluyla kademeli olarak ulusal prestiji artırmaya dair vurgusu" (Miyata, 1972, s. 4) ve saldırgan savaş geçmişini genç halka iletmemek için özellikle tarih ders kitaplarında Japonya'nın savaş dönemi saldırganlığına yönelik olumsuz imajın çıkarılması gerektiğine dair bilincin oluşmasıdır. Savaş sonrası dönem, Japonya'da yeniden yapılanma dönemi olduğu kadar, savaşa dair amnezi ortamının değiştiği ve özellikle savaş geçmişi yaşamış yazarlar tarafından barış dolu bir gelecek inşa etme amacı doğrultusunda 'savaş deneyiminin yeniden yaratılması' olarak okunabilir.

Yazın dünyasında savaş, artık gelecek nesiller için barışın tesisine yönelik kullanılmaya başlanan bir literatüre dönüşmüştür. Örneğin, Arata Osada (1887 – 1961) tarafından kaleme alınan *Atom Bombası Çocukları* (原爆の子, 1951) savaş sırasında çocuk olanların kısa bireysel tanıklıklarına yer verirken (Cave and Moore, 2016, s. 289) savaşın en dramatik boyutuna dikkat çeker. Ancak atom bombası felaketinin bir daha yaşanmaması için barış dolu mesajlar barındırır. Ya da Tetsuko Kuroyanagi tarafından yazılan ve savaş dönemi olduğu hissedilse de tamamen çocuk eğitiminin önemini ön plana çıkaran *Pencere Kenarındaki Küçük Kız Totto* (窓際のトットちゃん, 1981) gibi çocuk romanları artık savaşın başka biçimlerde yeniden yorumlanması ve barış dolu bir gelecek inşa etmeye dönük bir hayatı amaçlayan çocuk romanlarına dair örnekler olarak karşımıza çıkar.

Tonneru no Mori 1945 romanı da Eiko Kadono'nun savaş dönemi hatıralarıyla örülüdür. İko adlı ilkokul çağında bir kız çocuğunun savaş döneminde değişen hayat koşulları, aile hayatı ve çevresi anlatılır. Savaş dönemi, hava saldırıları ve henüz başladığı okulundan tahliye edilen İko'nun yaşadıklarını yazar kendi savaş geçmişinden esinlenerek kaleme aldığı için yeni nesillere savaş dönemini aktaran bireysel deneyim niteliğinde literatüre eklenebilecek bir edebi kaynak olarak değerlendirilebilir. Roman İko'nun 1940 yılında, henüz beş yaşındayken anne kaybını yaşadığı tarih ile başlar ve anne kaybı travmasına savaşın başlaması eşlik eder. Babasının başka bir kadınla evlenmesi ve askere alınması da bir çocuğun yaşayabileceği en zorlu deneyimler arasındadır. Babası eşini kaybettiği için, Fukagawa'daki antikacılık işini sürdürebilmek üzere İko'yu Tokyo'da yaşayan büyükannesi Taka'nın yanına bırakır. Japonya'nın savaşa girmesinin ardından herkes Japonya'nın kazanacağına odaklanmışken

büyükanne Taka bu konuda pek de iyimser değildir. Savaş iklimine giren Japonya’da İko’nun ilkokul eğitimine başladığı ilk yıl karşılaştığı durum 1941 yılından itibaren ilkokulların adının değiştirilmesidir:

O yıldan itibaren o zamana dek yaygın olarak kullanılan ilkokul (*jinjōshōgakkō* 尋常小学校) ifadesi yerine millet okulu (*kokumin gakkō* 国民学校) terimi kullanılmaya başlandı. Seizō’ya “Neden değiştirildi?” diye sorduğumda “Ama böyle daha enerjik hissedilmiyor mu?” diye yanıtladı ve gururlanarak: “İko, sen millet okulu 1. sınıf öğrencisisin demek!” dedi (Kadono, 2015, s. 7).

Terasaki (1987, s. 104 – 105) küçüklerin okulu anlamına gelen ancak yaygın kullanımda ‘ilkokul’ ifadesini karşılayan *shōgakkō* (小学校) adının değiştirilerek millet okulu *kokumin gakkō* (国民学校) haline getirildiği 1941 yılı terminolojisini, çocuklara ‘küçük vatandaşlar’ (*shōkokumin*, 小国民) olarak atıfta bulunulması ile ilişkilendirmektedir. Bu terimin değişmesiyle çocukların da artık topyekûn savaştan muaf tutulamayacağı, halkın tüm kesiminin dahil olduğu bir savaşa katılım ortamı yaratılmasına işaret eder. Torigoe (2018, s. 264) ise okulların adının değiştirilmesindeki temel amacın, “çocukları imparatora her şeyini verecek milletin bireyleri haline getirmek üzere eğitmek ve bunun farkına varmak için teşvik etmek” olduğunu ifade eder. Benzer şekilde, Kawabata, bu değişimin çocuk edebiyatı adlandırmasında da görüldüğüne dikkat çeker. ‘Çocuk edebiyatı’ anlamına gelen *jidōbungaku* (児童文学) terimi yerine savaş döneminde ‘küçük vatandaşların edebiyatı’ anlamına gelen *shōkokumin bungaku* (小国民文学) terimi ile adlandırılmaya başlandı” (2023, s. 43) açıklamasını yapar. Japonya 1931 senesi itibariyle artık militarist eğilimin ağır bastığı bir döneme evrilmiştir ve Japon imparatorluğunun bu militarist eğiliminin ülkenin her kesimi tarafından desteklenmesi amacıyla ideolojik altyapı oluşturulma çalışmalarının çocuklara varana kadar ulaştığı dikkat çekmektedir. “Savaş döneminde sanatsal yönü oldukça kuvvetli çocuk edebiyatı, sadece militarist ya da vatansever hikayeler için değil aynı zamanda imparatorluk sistemini desteklemek amacıyla da kullanılmıştır” (Kawabata, 2023, s. 44). Roman ilerledikçe savaş dönemine girildiğinden yaşam kalitesi giderek düşmektedir. Bu duruma rağmen halkın büyük bir çoğunluğunun Japonya’nın savaşı galibiyetle sonlandıracağına dair inancı şu ifadelerle belirtilir:

Savaş başlar başlamaz kısa süre içinde “Zafer Japonya’nın, çok yaşa!”, “İşlerini bitirelim”, “Dizleri üstüne düştüğü anda Japonya için tanrı rüzgârı esecektir” tarzında konuşan herkesin Japonya’nın kazanacağına olan güveni tamdı. Dünya değişecek diye düşünüyorlardı adeta. Öyle olacağına dair ben de umutluydum.

Büyükannem zaman zaman kendi kendine “Savaş dendiğinde, kazanan ülkeler olduğu gibi kaybeden ülkeler de vardır...” derdi. Pek de umutlu gibi görünmüyordu. Fakat böyle söyleyen pek fazla kimse de yoktu. Savaş konusunda herkes coşku içinde olduğundan en ufak rahatsız edici bir söz söylediğinde vatan haini (*hikokumin* 非国民) olarak nefretleri topluyordu. Babam da “Ülkemiz için”, “Bu sebeple şimdi biraz dayanmamız gerekiyor” gibi cümleleri alışkanlık haline getirmişti (Kadono, 2015, s. 5).

Lüksün düşman olduğu, gıdanın azaldığı, pirinç alımının karne sistemine bağlandığı, askeri amaçlar için kullanılması nedeniyle para bulmanın zorlaştığı durumların sık yaşandığı savaş dönemindeki zorlu şartlar resmedilir. İko’nun babası Seizō, Mitsuko adında genç bir kadınla evlenir ve İko hem sınıfını değiştirir hem de büyükannesi Taka’nın yanından yeni üvey annesinin bulunduğu Fukagawa’daki eve kısa süreliğine taşınır, fakat babasına askere gitme kararı bildirilince büyükannesinin yanına geri döner. Seizō ile yeni evlenen Mitsuko ise çocuk

beklerken eşini askere uğurlar. Mahallede herkes askerini uğurlamak üzere toplanır, Seizō için şerefli bir tören düzenlenir:

“Yaşa, Seizō Nishida, çok yaşa...”

[...] “Ben Seizō Nishida! Ülkem için, ömrümü feda etmeye hazır, mücadeleye gidiyorum.” Sinirli gibi bağırdı. Tüm vücudu bu güçle dolmuştu. Bir anda sağ elini yukarı, alnına doğru götürdü. Bu askerlerin saygı selamıydı. Gözleri kocaman açılmış, çevresindeki insanlara tek tek baş salları gibi hareket etmişti. Bir anda gözlerinin içi dolu dolu oldu ve aynı anda yaşlar yok oluverdi. Belki de benim gözlerim böyle dolmuştu. Ben de bir asker gibi dimdik duruyordum. Hiç hareket etmemiştim (Kadono, 2015, s. 12-13).

Savaşın başlaması militarist bir yönetimin hüküm sürdüğü ülkede herkesçe kabullenilmiş bir durum gibidir. Özellikle savaşın başında ve ilerleyen dönemlerinde halktaki iyimser hava sürmektedir:

“Durmadan vur!” Seizō, bunun için gitmişti. Arkaya dönüp baktığımda Taka, saklanır gibi karşıya doğru bakıyor, kimonosunun koluyla gözlerini siliyor olmalıydı. Aynı yıl 8 Aralık'ta, Japon uçakları Amerika'daki Hawaii'yi bombaladı ve çok sayıda askeri filoyu batırdı. Japonya'da bu kazanç büyük bir coşku yarattı ve ülkenin her yerinde “Yaşasın” nidaları yükseldi, akşam olduğunda sokakta fener alayı geçit töreni yapıldı. O büyük savaş, Pasifik Savaşı başlamıştı! Manavdaki amca yüksek sesle “Dünya'da rakiplerin savaşı. Büyük güçlerin ha?” diye konuştu. Radyoda her gün “Büyük Zafer!”, “Ordumuz müthiş başarı kazandı!” gibi haberler duyuluyordu. Çevremizdeki herkes bu başarının etkisine kapılmıştı, ortalıkta bir neşe hakimdi. Ben de etkilenmişim. Mutlu bir ruh hali olmazsa sanki kazanılamayacak hissi vardı. Kazanırsak Seizō dönecekti (Kadono, 2015, s. 14).

Nakazono (2000, s. 24), halkın savaş sırasında moralinin yüksek olmasını “savaşın gerçek durumuna dair bilgi eksikliğinden kaynaklanmıştı ve insanlarda savaştaki net durumu bilmediklerinden dolayı iyimser olma yönü vardı” ifadesiyle açıklar. Hava saldırıları altında kalan şehirde halk bu saldırılardan korunmak için çeşitli yöntemler uygulamaya çalışırken, beklenmedik anda baba Seizō hastalığı nedeniyle askerlik görevini yarıda bırakarak geri dönmek zorunda kalır. Bu durum asker olarak vatana hizmetini yapamadığı için ‘imparatora özür’ dilemesini gerektiren bir sebeptir:

“İnsanın ülkesine yararının olmaması ne üzücü. Başarısız bir askerlik.” Seizō dizleri üstüne çökerek “Kıymetli İmparatorum çok üzgünüm” dedi. Gazetede imparator hazretlerinin resmini gördüğünde “Aaa, İmparatorumuz!” demiş ve dizleri üstüne çökerek dikkat kesilmişti. “Ama neden? Bu sadece bir gazete” diye sorduğumda “İmparatorumuz karşımızda böyle muntazam dururken biz saygısızlık edemeyiz” demişti. Bir gün dalgınlıkla gazetenin üstünden hızlıca atladığımda azar yemiştım. İmparatorun olduğu fotoğrafa basınca, “İmparator hazretlerinin olduğu yere basmak da nedir!” diye şiddetle azarlanınca tekrar geri atlamışım. Seizō asker olarak başarısız olmuştu fakat biraz iyileşince kamu yararı olduğunu söyleyerek büyük bir şirkette çalışmaya başlamıştı. Bu da hükümet emri idi. “Torna makinesiyle tank parçaları üretiyoruz. Yine de ülkeme fayda sağlıyorum” diyordu. Henüz tam olarak iyileşmemiş olmasına rağmen rahatlamıştı. Herkes birleşerek savaşa destek oluyordu. Hasta olduğunu söyleyerek tembellik edenler “vatan haini” olarak damgalanıyordu. Bu ifade “aptal” ya da “ahmak” gibi sözlerden bile daha aşağılayıcıydı (Kadono, 2015, s. 19).

Savaş dönemindeki ‘imparatorun yüceliği’ kavramı savaş sonrası süreçte Japonya'nın suçlu bulunmasına rağmen imparatorun suçluluk vasfını bertaraf etmiştir. İmparatorun suçlu olmaktan muaf edilmesi, savaş öncesi dönemdeki Japon saldırganlığı ve militarizminin savaş sonrası süreçte imparatorun soyutlandığını gösterirken, imparatoru herhangi bir suç kategorisinden muaf tutar. Takahashi'ye göre (2001, s.108-109), “Savaş sonrası dönem, Japon vatandaşlarının ezici bir çoğunluğu tarafından örülmüş gerçek savaş hafızasını ortaya çıkarmıştır.” Savaş zamanı şartlarında askerden dönmek vatana hizmetin yarım kalması olarak algılanmaktadır. Ancak, Seizō rahatsızlanınca askerden dönmek zorunda kalır.

Romanda savaşın sosyolojik etkilerini yoğun biçimde görmek mümkündür. Savaş sırasında insanların en çok Őikayetçi olduğu konulardan biri gıda temini konusunda karne sistemindeki eksikliklerle ilgili Őikayetlerdir. Özellikle hükümetin pirinç dağıtımını konusunda halkın Őikayetleri vardır. Ayrıca askeri personelin gıda malzemelerini kendi çıkarları için topladığı bilinmektedir (Nakazono, 2000, s. 23). Romanda da savaş dönemindeki polislerin hırsızlığa varan yağmacılığı ve karaborsa ortamının Őiddetine yer verilir. Yazarın bahsettiği savaş dönemi gıda sıkıntısı meselesi dönemin sosyal sorunlarına dair bir örnektir. Nakazono (2000, s. 23) savaş döneminde gıda sorununu ikiye ayırarak inceler: “dağıtım sistemindeki eksikliklerle ilgili Şikayetler” ve “ayrıcalıklı kişilere uygulanan muameleyle ilgili Şikayetler”. Özellikle karne sistemi konusunda halkın memnuniyetsizliği hükümetin dağıtım sistemine dönük eleştirilere dayanmaktadır. İkinci memnuniyetsizlik de hükümet yetkilileri ve onlarla özel ilişkisi olanlarla ilgilidir. Nakazono’nun bu tespitinden yola çıkarak Kadono’nun yetkililerin gıda temini ve dağıtımından öte gıdalara el koymalarının arka planında usulsüzlük yapıldığına dair Őüphelerinin Japon halkı arasında o dönemin atmosferinin realist bir yansımasını oluşturduğu görülür:

Taka ve ben sırt çantalarımızı yüklenip, komşumuzla birlikte Tokyo kırsalındaki köylülerden alışveriş yapmaya gittik. O gün, samimi olduğumuz biriyle karşılaşınca *mochi*, *azuki* fasulyesi ve hatta tavuk bile alabilmiştik. Fakat henüz istasyona gelmeden tren birden durdu mu ki diye düşünürken nereden geldiyse polis memuru geliverdi. Herkes bir hışımla trenden kaçarcasına indi. Ben ve Taka da pencereden atladık ve demiryolu hattı boyunca koştuk. Fakat birimiz yaşlı birimiz çocuk olunca pek de hızlı koşamamıştik. Yakalanmış ve elimizdeki tüm gıdaları kaptırmıştik. Polis sırtımdaki küçük çantayı ters çevirdiği için, içindeki her Şey etrafa saçılmıştı.

“Daha olmalı. Hepsini çıkarın!”

Çevreye aldırış etmeksizin hırsıza yakalanmış gibi bağırıyorduk. Dağıtılanlar dışındaki yiyecekleri istedikleri gibi alıp satamazlardı. Karaborsa haline dönmüştü. Fakat insanlara dağıtılsa bile asla yetecek gibi değildi. Böyle yaşayamazdık. [...] “Böyle yaşlı bir kadın ve çocuktan bir Őeyler alamazsınız. At arabalarını doldurup karanlıkta pirinç alıp satan insanlar var halbuki. Öyle insanlardan alamadığımız için” diye söylenen Taka bir süre oturduğu yerden kalkamadı. Öfkesi gitgide atmıştı. Ayda iki kez böyle olaylar mutlaka yaşanır olmuştu (Kadono, 2015, s. 22).

Hava saldırıları altında kalan Tokyo’dan yine askeri amaçlar doğrultusunda evlerini boşaltmaları gerektiğine dair hükümet emri gelir. Büyükanne Taka büyük oğlunun yanında kalmayı tercih eder; “ataerkil yapının etkisiyle ailenin en büyük erkek evladı (*chōnan*) aileyi ve tarlaları devam ettirecek halef olarak konumlandırılır” (Özşen, 2016, s. 11). Dolayısıyla ‘en büyük erkek’ geleneğinin kent hayatında da anneyi himaye etme biçimi olarak tezahürü ile karşılaşırız. İko ise üvey annesiyle birlikte babası tarafından belirlenen kırsal alan Chiba’ya tahliye olur.

Chiba’ya tahliye olduktan sonra, yaşadığı ormana yakın yerde savaştan kaçan ve ormana saklanan bir asker olduğuna dair söylentileri duyar. Küçük İko, korktuğu derin ormana ve diğer doğa fenomenlerinin yanı sıra ormanın içinde olduğunu düşündüğü asker kaçağının ruhuna saygı gösterir. Elbette bu saygı ve onun gösteriliş biçimi, Japon kültürel değerlerinin bir yansımasıdır. Bu saygı özellikle babası tarafından İko’ya aşlanır. Japonlar için “insanı içine alan bu dünyada var olan tüm canlılara karşı sezgisel bir içe bakış ve sempati vardır” (Erdemir, 2012, s. 124). Bu Japonlara özgü evrensel saygı temeline dayalı kültürel yapı, İko’nun kırsal çevrede özellikle doğada yaşarken hissettiği korkuyu aşmasında etkili bir yöntem olarak karşımıza çıkar. İko’nun psikososyal gelişiminde, doğal çevreye ve sosyal yapıya uyum sağlamasında onu teşvik eden karakter babasıdır. Vygotsky’ye göre “çocuk başlangıçta toplumsal, daha sonra ise bireyseldir; çocuk gelişmesinin ana doğrultusu giderek bireyselleşme

yönündedir” (Ergün & Özsüer, 2006, s. 274). İko, farklı bir okula başladığında önce babası tarafından desteklenir, ardından biyofobi ve çevresel farklılıklar gibi sorunlarla başa çıkabilmek için babasının çevreye ve kültürel unsurlara dair rehberliğini alır. Daha sonra tek başına çevreye uyum sağlamaya çalışır ve sorunlarla bireysel olarak mücadele eder; bu doğrultuda başkahramanın monologları sıkça karşımıza çıkar.

Tokyo'daki hava saldırıları nedeniyle büyükanneleri Taka ve amcası hayatını kaybeder. Romanın sonlarına doğru, İko ve üvey annesi tahliye olunca Chiba'da kalırken İko'nun babası iş nedeniyle Tokyo'da kalmıştır; B29'ların hava saldırıları nedeniyle Fukagawa'daki evlerinin bombalanması, Mitsuko ve İko için kaygı dolu bekleyişi getirir. Seizō hava saldırıları sırasında iş nedeniyle Fukagawa'da bulunmaktadır. Mitsuko, Fukagawa'nın bombalandığı haberini alınca tüm zorluklara rağmen eşini bulur ve yaralanan Seizō'yu hayata döndürmeyi başarır.

Savaş Nedeniyle Tahliye ve Kırsal Alan

Japonların savaş döneminde 'katlanması gereken' birçok durum vardır: gıda sıkıntısı, hava bombardımanı, yakınların askere gidişi, savaşta hayatını kaybedenlere duyulan acı dolu özlem. Diğer yandan, İko'nun da katlanması gereken birçok durum vardır: beş yaşında anne kaybı, babasının başka bir kadınla evlenmiş olması, savaşın başlaması, Tokyo'dan ayrılıp kırsal kesime tahliye olmak, yeni gittiği mekânın (Chiba) doğasından korku duyması (biyofobi), yeni çevreye uyum sağlamadaki zorluklar, babasının iş nedeniyle yanında kalamaması ve üvey anneyle birlikte yaşam sürme. 'Üvey anne' kavramı, çoğunlukla pejoratif algılanır; İko'nun hayatındaki üvey anne tasviri yakınlık kurmadığı bir anne modeli olma noktasında az da olsa pejoratif yönlüdür ancak diğer taraftan aileyi bir arada tutma gayreti ve mücadelecilik yapıyla dikkat çeker. İko, babasının evliliğini hep kitaplarda okuduğu üvey anne karakteri, sokaklarda *kamishibai*⁹ izlerken gördüğü 'cadı' imajlı üvey anne ile de pek örtüşürmez.

Savaş döneminde önemli bir yer tutan tahliye, romanda da yer bulur. Küçük İko'nun hayatını en çok savaş yıkımlarının yanı sıra tahliye sonrası süreç etkileyecektir:

Bir gün Taka'nın evine binaların zorunlu tahliye edilmesi gerektiği bildirisi geldi. Evin önündeki cadde genişletilecek, hava saldırısı olursa bombardıman dolayısıyla alevlerin genişlememesi ve tankların daha rahat ilerleyebilmesi için sıra halindeki evlerin hepsi yıkılacak deniyordu. Bu nedenle bölge sakinlerinin derhal evleri boşaltmaları isteniyordu. Olmaz, diyemezdik. Devlet emriydi çünkü. Taka bu bildiriye bakakaldı. Gözlerini kısıtı ve sessizce öylece kalakaldı. Bu ev büyükbabamın eviydi ve Taka evlendiğinden beri onunla beraber batı tarzı kıyafet tarzı yapmıştı. Seizō ve ağabeyi olan Kōji de burada doğup büyümüşlerdi. Anılarla dolu bir evdi (Kadono, 2015, s. 23).

Tahliye, savaş koşullarında halktan beklenen bir dayanışma örneği olarak da değerlendirilir. Piel, savaş dönemindeki okulların tahliye edilmesi ile ilgili olarak bireysel değil, topyekûn bir dayanışma bilincinin varlığının altını çizer:

Savaş zamanı okul tahliyesi gerçekliğinde, öğretmenler her zaman öğrencilerinden sorumluydu. Çocukların düzgün davranmasını ve iş birliği yapmasını sağlamak, onları koruma ve eğitme misyonu açısından kritik öneme sahipti. Depresif ve bencil şikayetler ve gururlu kişilikler grup bütünlüğünü riske atıyordu. Bu kısmen öğretmenlerin öğrencilerinin tutumlarını neden yakından izlediğini açıklayabilir. Bir başka neden de elbette ki ulusal okul yönetmeliği kapsamındaki savaş zamanı eğitim kültürünün daha kontrolcü olması ve öğrencilerin bireysel hırsları için değil, devletin yararına hareket etmelerinin tasarlanmış olmasıdır (Piel, 2019, s. 1020).

⁹ *Kamishibai* 紙芝居 Japonların duygusal sanat deneyimi yaratan hikâye anlatımı, performans, görsel sanatlar ve teatral unsurları birleştiren bir sanatsal etkinlik türüdür (Aerila vd., 2022, s. 11). Japonca'da *kamishibai*, "kâğıt draması" anlamına gelir. 1920'lerin sonlarından 1950'lerin başlarına kadar popüler olan bir hikâye anlatım biçimi olmuştur. Kamishibai yapan kişi, bisikletle köyden köye ya da mahalleler arasında gezinerek hikâye anlatırdı. Çocuklara şeker satabilmek amacıyla onları hikâyeler anlatarak eğlendirirdi (de Las Casas, 2006, s.1).

Romanda tahliye, aynı zamanda Tokyo'daki hava saldırılarından korunmak için en önemli 'sığınma aracı' olarak temsil edilir. Ancak öte yandan kent-kırsal alan arasındaki farklılığı da ön plana çıkarır. "Japon toplumunda "iç-dış", "biz-öteki", "grup içi- grup dışı" gibi *uchi-soto* (iç-dış) bilinci ve ayrımı tarihten gelen bir birikimle son derece kuvvetlidir" (Özşen, 2016, s. 5-6). Dolayısıyla kentten gelen biri olan İko için, köy ya da kırsal hayattaki bireyler 'öteki' ve yabancıdır.

Özşen (2018, s. 223), köy-kırsal kavramını iki şekilde yorumlar: ilki, köy-kırsal ayrımının günümüz yorumudur. Burada özellikle köy 'yeşil romantizmi' ifade eder; akraba ya da aile çevresinden yakınların yaşadığı 'kentten kaçış' mekânıdır. Diğer yorum ise, kırsal halkın geleceği üzerine yoğunlaşmaktadır. Savaş zamanı Japonya'sında kırsal alanlar, kentsel mekânlardan daha avantajlı konuma geçmiştir. Sebebi, özellikle kentlerin hava bombardımanlarına maruz kalmasıdır. Bu hava saldırılarında "Hiroşima ve Nagazaki de dahil olmak üzere 66 büyük şehir ağır bombalanmış, kentlerin genel olarak % 40'ı yok edilmiş ve toplam alanın %30'luk nüfusu evsiz kalmıştı. En büyük metropol Tokyo'daki konutların % 65'i yıkılmıştı" (Dower, 1999, s. 45). Dolayısıyla yoğun nüfusun olduğu kentsel mekânlara göre kırsal alanlar, bir çeşit korunma ve sığınma alanı olarak değerlendirilmiştir.

Özşen (2011, s. 62), Japonya'yı "Robot Krallığı" olarak tanımlarken aynı zamanda "70 – 80 yıl öncesine kadar her 10 kişiden 8'inin yaşadığı ve geçimini tarım ve ormancılık gibi faaliyetlerden sağladığı bir toplumdur" tanımlaması yaparak Japon halkının tarım temelli yaşamına ve dolayısıyla kırsal yapısına dikkat çeker. Romanda ise kırsal mekânın tahliye amacıyla kullanılmasının 'güvenli alan' olarak kabul edilmesiyle doğrudan ilişkisi bulunurken aynı zamanda tarım odaklı yaşam biçimine bağlı kültürel yapıyı da yoğun olarak yansıttığı görülür. Savaşın yarattığı olumsuz koşullar sıklıkla işlenirken en yoğun tasvir ve betimlemeler Tokyo'dan tahliye olduktan sonra taşındıkları yeni 'kırsal alan' ile ilgilidir. Savaş dönemindeki kırsal yapı ise kent yaşamından farklı olarak daha güvenli ve kültürel yapının yoğun olarak gözlemlendiği bir mekân sunar.

Tonneru no Mori 1945'te Doğal Çevre, Doğaya İçkin Kültürel Motifler

Vygotsky, çocuğun bilişsel gelişiminde yetişkinlere büyük görev düştüğüne vurgu yapar. "Çocukların yalıtılmışlık içinde gelişmedikleri, daha çok bir toplumsal çerçeve, daha kesin bir biçimde de bir çerçeveler dizisi içinde" geliştiklerine atıfta bulunurken "bir çocuk, kültürel mirası taşıyan daha bilgili ve yetenekli akran ve yetişkinleri içeren toplumsal bir bağlam içinde öğrenir ve gelişir" (Nicolopoulou, 2004, s. 146-147; Ergün & Özşen, 2006) der. İko'nun babası çocuğunun gelişim sürecinde doğrudan etkilidir. Baba Seizō, ailesinin Tokyo'daki hava saldırıları tehlikesi nedeniyle hem Tokyo'ya yakın hem de hava saldırıları endişesinin görülmediği kırsal, doğa ile iç içe bir ortamın olduğu Chiba'daki Kaminuma istasyonu yakınındaki Matsuda adında bir köye yerleşmesini sağlar. Bu mekân, kent-kır, modern-geleneksel aradaki ayrımın oldukça net hissedildiği bir ortamdır.

Ayrıca Japon kültürel unsurlarının kırsal alanda daha baskın olması, babanın çocuğuna kültürel yapıyı öğretmesi için imkân yaratır. Bu durum ayrıca savaş dönemi açısından değerlendirildiğinde, "tehdit altındaki bir toplumda kültürel değerlerin öneminin ortaya çıkarılması için bir olanak" olarak da değerlendirilebilir. "Yerel kültürleri ve gelenekleri sürdürmek, asimilasyoncu egemen kültürün süregelen baskısına karşı kişisel olduğu kadar politik bir direniş biçimidir" (García, 2013, s. 4). Savaş travması kültür kaybına dair tedirginliği de ortaya çıkarır. Baba figürü, çocuğunun hem hava saldırıları nedeniyle kent yaşamından uzak olan kırsal mekânda güvende kalmasını sağlamış hem de geleneksel ve kültürel yapıyı çocuğuna aşılamak için imkân yaratmıştır.

Ergün & Özşuer (2006, s. 284) Vygotsky'nin görüşlerini “öğrenmede sosyal gelişme teorisi” adı altında tanımlanabileceğini belirtir. Bireyin gelişmesi “sosyal interaksiyona bağlıdır ve çocuklar öğrenmeye çevrelerindeki kişilerden ve sosyal dünyadan başlar. Algılama ve diğer uyarılar sosyal çevre tarafından sağlanır.” İko'yu yeni okuluna ilk gün babası orman tünelinden geçirerek götürür. Bu tünel, tamamen ağaçlarla kaplı, dış dünyadan soyutlanmıştır. Babasının iş nedeniyle Fukagawa'ya gitmesi, İko'nun da 'koru dolu' olduğunu hissettiği orman tünelinden tek başına geçmesini zorunlu kılar. Okul binasının Tokyo'daki okuluna benzemesi en azından rahatlatıcı bir etki uyandırır. Ancak yeni sınıfı İko için 'öteki' olduğu gibi sınıf arkadaşları için de İko ötekidir. Okula ilk geldiğinde ağlamasıyla alay edilmesi ve şive farklılığı, ilk anda karşılaştığı tepkiler, farklı mekân algısını yoğunlaştırır. Dolayısıyla yeni taşındıkları kırsal ortam, çevresel açıdan çok da beklentisini karşılamış görünmemektedir.

Vygotsky, çocuk zekasının, çocuğun büyüme ve entelektüel gelişim sürecinde bazı çıkarımlar yapmasına, yeni deneyimlerin büyümesine ve bazı hatalardan kurtulmaya dayandığına dair çalışmalara dikkat çeker. Dolayısıyla bu süreç iç ve dış faktörlerin karmaşık karışımı ve uyum sağlama, zorlukların üstesinden gelme süreciyle devam etmektedir (Vygotsky, 1981, s. 149-150). Başkahraman İko için artık sosyal çevre farklı olduğundan öncelikle şivesini değiştirmeye çalışır. Doğanın hâkim olduğu ve onda korku hisleri uyandıran doğal çevreye (özellikle evinin yakınındaki ormanın karanlığı) uyum sağladığını göstermek için okula gitmek üzere ormanlık alandan geçerken *Tōriyanse* 通りやんせ, *Momotarō* 桃太郎, *Makkasa* 真つ赤さ gibi geleneksel şarkılar söyler. Her gidiş-gelişinde geçmek zorunda olduğu onun için korkutucu orman tüneline girerken selam verir. Bu selam veriş, izin istemenin yanı sıra samimiyet göstergesidir; kendini tanıtarak yeni ortama girmek için müsaade istemektir.

İko'nun biyofobi duygusunun biyofiliye dönüşmesinde özellikle babası Seizō'nun Japon kültürel değerlerini ve özellikle Şintoist inanç sistemini barındıran tavsiyelerinin etkisi göz ardı edilemez. İko, Tokyo'da kendisini çevreleyen kent hayatında, doğadan uzak bir yaşam sürmesinden dolayı doğa fenomenlerine karşı mesafelidir. Chiba ise Tokyo'daki kent alanından uzak, tamamen doğa ile çevrelenmiş bir atmosfer sunar. İko'nun tahliye olduktan sonra yeni başladığı okulunun bahçesinde Ninomiya Kinjirō'nun heykeli bulunmaktadır. Ninomiya Sontoku olarak da bilinen bu önemli figür için Ohe (1979, s. 210) şu tanımlamayı yapar:

Savaş öncesi Japonya'daki hemen hemen her ilkokulda sırtında bir demet yakacak odun taşıyan ve kitap okuyan bir çocuğun bronz heykelinin olduğu iyi bilinmektedir. Bu (heykel), fakir bir ailede doğan, ardı ardına anne ve babasını kaybeden, çok çalışkan, tek başına okuyan ve hayatını vatandaşlarının refahına adanmış harika çocuk Ninomiya Kinjirō'dur.

'Japonya'nın Köylü Bilgesi' adıyla anılan “Ninomiya Sontoku (ya da Ninomiya Kinjirō), Japonya'da ekonomik başarının temelini ziraatta olduğunu savunmuştur” (Armstrong, 1912, s. xv). Ülkede tarım tekniklerinin geliştirilmesine yardımcı olan ve kırsal yaşamı yücelten bu tarım reformcusunun heykeli, Japonya'da kırsal alandaki tarımın önemini ortaya çıkaran somut bir figür olarak karşımıza çıkar. Tarımsal reformun önemini gösterir nitelikteki bu heykel, romanda doğaya içkin bir hayatın ve tarımın da önemine vurgu yapar niteliktedir. Ayrıca çalışkan ve zeki olduğu bilinen sınıf arkadaşı Kazuko da İko'ya Ninomiya Kinjirō örneğini hatırlatır. Ninomiya Kinjirō'nun en önemli özellikleri arasında disiplinli çalışma (勤勉), kendini (işine) adanma (至誠) gibi özellikler bulunur (Takehara & Hasegawa, 2020, s. 58). İko da sınıf arkadaşı Kazuko gibi her zaman sessiz, sadece öğretmen soru sorduğunda konuşan, kendi başına sürekli çalışkan, eve dönerken kitap okuyarak yürüyen bu kız gibi veya Ninomiya Kinjirō gibi olmak ister.

Yazarın resmettiği doğa ve doğayla bütünleşik “hayaletler ya da diğer ruhani varlıklar karanlık ya da tehlikeli olmak zorunda değildir, kahramanın ilişki kurduğu özneler” (Sakoi & Sung, 2018, s. 8) olarak karşımıza çıkmaktadır. Baba iş nedeniyle Tokyo'ya dönmek zorunda

olsa da özellikle doğa ve çevresindekiler ile “iyi geçinmesi” istenir (仲良くしなさい). “evresindekiler ile iyi geçinmek” ifadesinde sadece insanlar kastedilmez, doğaya içkin olan tüm varlıklar kastedilir. Dolayısıyla kültür ile doğanın i içe olduğu Japon kültüründe tüm doğa, doğanın içindeki varlıklar ve insanlarla uyum biçiminde gerçekleşmelidir. “Kültür ve doğa birbirlerini dışsal ve nedensel bir ilişkiyle değil içsel bir ilişkiyle, biri olmadan diğerinin olmadığı karşılıklı kurucu oğeler olarak belirlemektedir” (zdemir, 2015, s. 76-78; zdemir, 2022, s. 216-224). Doğa ile barışık yaşamak, doğa olmadığında insanın da olamayacağı, Japonlara özgü şintoist inanç sistemi bütünselliği içinde kutsal kabul edilen birçok fenomeni barındırmaktadır.

Kırsal mekân ilk anda İko’nun dikkatini çeken ürkütücü doğa (zellikle karanlık orman yolu/tüneli) ve yanı sıra böcek, kemirgen gibi hayvanların olduğu bir evre sunar. Doğanın içinde rahatlıkla denk gelinebilecek bu hayvanlar, kent hayatı (Tokyo) alışkanlıkları olan üvey anne Mitsuko ve İko için oldukça zorlayıcıdır. Dolayısıyla sadece minik İko değil, üvey annesinin de doğa ile i içe olan doğal ortama ve kırsal çevreye hemen alışabildiği söylenemez. İko, ilk gün babasıyla orman tünelinden geçerek okula gider, babası ona çevreyi ve gördüklerini tanıtır. Bu yola ‘orman tüneli’ (トンネルの森) adını verir. Bu orman tünelinde grdğu taştan nesnelere anlamlandıramadığı için korkar. Genellikle köy sınırında ve kavşaklarda bulunan bu heykelcikler esasında gezginleri, köylüleri kötü ruhlardan ve salgın hastalıklardan koruduğuna inanılan ve *dsoshin* (道祖神) olarak adlandırılan heykelciklerdir.

“A!” diye şaşırarak Seiz’nun arkasına saklandım.

“Sorun yok. Gezginlerin koruyucu tanrısı *Dsoshin* o!”

“*Dsoshin* mi?”

“Yolun güvenliğini sağlayan tanrı. Bu yolu geçen insanları koruyan tanrı. Yarından itibaren İko’yu da koruyacak” Seiz keyifle yosun kaplı taşı eline aldı. Kıvrılmış bir harfe benzer bir yazı göründü. Sihirli kelimeleri andırıyordu. Taşın alt tarafına baktı.

“Bu eskiden kalma bir mezar olabilir”

“İkisi de oldukça eski. Eski mezarların hepsi rahatlatıcı bir his yaratır. Her gün yanından geçerken ellerimizi birleştirir kibarca ricada bulunur, onlarla aramızı iyi tutarsak bu yol da korkunç değil, sıradan bir yola dönüşür. Bundan sonra bu birinci önceliğimiz. Aramızı iyi tutmak.” (Kadono, 2015, s. 41).

İko, farklı çevreye uyum sağlamaya çalışma sürecinde babasının kültürel aktarımlarıyla ve rehberliğiyle çevreyi tanır. Doğada karşısına çıkan her şey kk kız için farklı, ürkütücü ve dikkat edilmesi gereken bir ortam sunar. Bu durumda babanın rehberliği önem kazanırken çevreye alışması için onu ilk yönlendiren de babası olur:

Seiz sağ tarafı işaret ederek “şuraya bak. Bataklık” dedi. Dönüp bakınca yuvarlak bir bataklık, güneşin aydınlığıyla hafifçe hareket ediyordu. “Kk ama.” Masmavi gökyüzünü yansıtarak tarlanın ortasında bir göz gibi görünüyordu. “Fakat alışılmışın dışında derin gibi duruyor. İko buradan geçerken dikkatli oluyoruz.” Bataklıktan akan su kk bir nehir haline gelerek köprüden dolanıyor, uzaklardaki tarlalara doğru akıyor gibiydi. [...] “Baba bataklığın adı nedir?” Kendimi biraz daha iyi hissediyordum. “Hımmm... Ne deniyor acaba?... Peki, baba-kız buraya bir isim koyalım. Duygularım bir anda kabardı. “şey... “İse bataklığı” diyelim. “İ”, İko’nun “İ”si; “Se” ise Seiz’nun “Se”si (Kadono, 2015, s. 43-44).

İko, babasının yönlendirmesi ve rehberliğinde doğal çevreyi tanımaya başlar. Doğa ile yakınlık kurması için çevresinde gördüklerine isim bile verir; yeni okuluna alışmasında ilk gün ona babası eşlik etse de ertesini günler İko’nun okula tek başına gitmesi gerekir. Bu durum korkutucu orman tünelini de geçmesini gerekli kılar. Okula alışma sürecinde karşılaştığı en

önemli farklılıklardan biri şive farklılığıdır. Tokyo şivesine alışkın biri olarak arkadaşlarının şivesi ve dilsel-kültürel yapı, yeni çevreye alışmasında en önemli zorluklardan biridir. İlk yapması gereken şive farklılığına uyum sağlamaktır.

“Hahaha, Nishida sen neden öyle konuşuyordun? Kendini zorlayıp köy ağzıyla konuşen diye mi? Kızlar gibi kibarca “ben” deyvesene.” Burnumu kıvrarak “Çünkü... Sizinle aynı şekilde konuşmak istiyom” dedim (Kadono, 2015, s. 68).

Kırsal bölgede sadece şive değil, giyim kuşam alışkanlıkları da farklıdır. Savaş dönemi olmasının getirdiği sefaletin yanı sıra köy hayatında kentli olduğunu hissettiren giyim tarzı da farklılık oluşturmaktadır. Kısa bir süre içinde gıda temini için sevdikleri kıyafetlerin de satılması gerekecektir.

Giydiklerim de bu toprakların çocuklarından biraz farklı. Herkes annesinin, büyükannesinin evde dokuduğu çizgili kumaştan pantolon giyiyordu çoğunlukla. Ben de pantolon giyiyor olsam da üstümde beyaz gömlek ve süveter olduğundan pek tabii diğerlerinden farklı görünüyordum (Kadono, 2015, s. 76).

Savaş atmosferinde ülkeye askeri yardım yapılması konusunda dayanışma ön planda olsa da İko'nun babasının savaşta ölmemiş olması en iyi arkadaşlarından biri olan Kazuko ile arasında önemli bir fark oluşturur. Kazuko da tahliye edilenlerdendir ve babası savaşta şehit olmuştur. Dönemin koşullarında savaşta şehit olmak en üstün mertebe olarak değerlendirilirken, savaşın gerekliliği gibi görülen kendini feda etme durumu İko'nun çocuk olarak kabullenebildiği bir durum olmaktan uzaktır:

Benim babam Seizō asker değil. Bunun Kazu için kötü bir şey olduğunu bile bile derin bir nefes almıştım. Seizō ölmemişti. İyiydi. Ama acaba gerçekten iyi miydi? Kazu'nun babasının muhteşem bir insan olduğu kesin. Fakat sonsuza dek artık onunla olamayacak (Kadono, 2015, s. 80).

Geçtiği orman yolunda, ormanda saklandığı ve İko'nun tahliye olarak yerleştiği evde daha önceleri asker kaçağının yaşadığına dair rivayetler duyulmuştur. Bu meseleyi okula gittiği ilk zamandan itibaren öğrenmiştir. Vatana gerçek hizmetin militarizm ya da şehitlik/kendini feda etme ile ilişkili olup olmadığını sorgulamaya başlar. Ormanda yaşadığını zannettiği asker kaçağının ne hissettiğini anlamaya çalışır, ona empati duyar.

...Savaş şapkasını takmış, ayakkabısına tozluğunu bağlamış, karanlık gölgedeki (o) ayaklar dikkat kesilmişti. Armonika tutuyormuş gibi elleri yüzüne doğru yukarıda duruyordu. Bir anda ses kesildi. Bu gölge hiç hareket etmiyordu. Fakat dikkatlice bana baktığını anladım. [...] Dudaklarım kas katı kesilmiş hareket etmiyordu. Bir kez daha “hoşça kal” dedim. Bunun üzerine armonika durdu; askerin gölgesi ağaçların arasında kaybolup gitti. Omuzları düşük, arkadan görüntüsü bir hayli yalnız gibiydi. Bu kadar yalnız görünen birine hiç denk gelmemiştim. [...] “Teşekkürler” diye bağırdım. Bu ormanda asker olduğunu, iyi şansını çekebilme için “İko geçiyor” dediğimi duyarak bana karşılık vermişti. Bu sayede ürkek ben, karanlık bu yolda koşabilir hale gelmiştim. Hiç kimseye görülme de böyle bir şeyin olamayacağı söylene de asker oradaydı. [...] Kazu'nun babasını aklıma getirince bunun ne kadar korkaklık olduğunu söylemek istedim. Fakat o yalnızlık içinde çalan armonikanın sesini her duyduğumda hissettiklerim biraz biraz değişiyordu. [...] Herkese sırtını dönüp tek başına yaşamaya karar vermiş olması o kadar da kolay bir şey değildi. Güçlü bir yüreği olmayan bunu başaramaz. Sabretme gücü olmayan yalnızlığa katlanamaz. Bir kez daha saygıyla selam verip tünelin çıkışına doğru yöneldim (Kadono, 2015, s. 106-108).

Savaş döneminin sert koşullarının dönem insanını vatandaş-vatandaş olmayan (*kokumin-hikokumin*) ayırmasına sürüklediğine dair betimlemelerin yer aldığı romanda, çeşitli sebeplerle askerden dönmek zorunda kalan erkeklerin de vatana hizmet ettiğinin temsili İko'nun babası örneği ile verilir. Savaştan kaçtığı düşünülen ‘hayalet asker’ karakteri de empati duyulan, savaş koşullarının çeşitli zorluklarında farklı bir mücadele verdiği düşünülen birey olarak algılanır.

Bu asker kaçağı rneği savaş dönemi Japonya’sında bir başka ‘teki’ temsili iken, başkahraman tarafından eleştirilmez, yargılanmaz.

Sonuç

Bu makalede, Eiko Kadono’nun çocukluk yıllarından ilham alarak kaleme aldığı *Tonneru no Mori 1945* romanı Vgyotsky’nin sosyokültürel teorisi bağlamında incelenmiştir. Romanın ocuğun gelişim sürecinde karşılaştığı savaş ve çevresel koşullardaki değişim gibi bireyin hayatında önemli travmatik etkileri olabilecek bir sürecin baba figürünün rehberliğinde bir kültürel öğrenme etkinliğine dönüşümüne dair bir örnekleme sunduğu grlmştir. Bu roman, savaş döneminde Japonların kendilerine has kültürel değerlere sığınmalarına dair bir temsil oluştururken, kent-kırsal alan farklılığına dair izlenimlerin de izdüşümü olarak değerlendirilebilir. Başkahraman İko’nun gelişim sürecinde çevresindeki yetişkinlerin - özellikle baba figürünün- çocuğun sosyal çevreye uyum sağlama ve kültürel yapıyı tanıma, çocuğun aşamadığı korku ve zorlukların üstesinden gelmek için destek verme, rehberlik yapma yönü dikkat çekmektedir. Bu durum Vygotsky’nin “bireysel gelişimin bireyi çevreleyen toplum ve kültür tarafından oluşturulduğu” ve bu sürecin bir rehber tarafından sağlandığı savına edebi bir örnekleme olarak değerlendirilebilir.

Romanda kentlerde giderek yetersiz hale gelen gıdaya ulaşma, Tokyo’dan daha güvenli bölgelere tahliye ortamı, vatan hainliği ve vatanseverlik arasındaki hassas sınırlar resmedilirken tüm bu sorunlarla çevrelenmiş İko’nun dünyası kırsal alandaki yeni evre ile yeniden şekillenir. Bu doğrultuda savaş döneminde kırsal alanların kentlere göre bir sığınma alanı olarak işlev gördüğünü de göstermektedir. Bu sığınma, meknsal olduğu kadar kültürel yapıya sahip çıkma bağlamında bir değerlendirmeyi de mümkün kılmaktadır. Nitekim kırsal alan, Japon kültürel ve geleneksel unsurlarının yoğunlaştığı bir evre sunmaktadır. Bu erevede Japonya’da savaş dönemi gerçekliği ve kırsal-kentsel alan ayrışmasında doğa ve tarım hayatının ön planda tutulduğu bir ortam vurgulanırken, kırsal alana dair çevresel ve kültürel betimlemelere yer verildiği görülmektedir. Yazarın savaş geçmişine dair hatıralarından esinlendiği dikkate alındığında, savaş atmosferinin ve ikliminin de realist bir perspektifle yansıldığı da dikkat çekmektedir.

Savaş travması Japon halkının varoluş mücadelesinde önemli bir kırılma noktasıdır. Kadono’nun çok çeşitli yazın dünyasında İko’nun dünyası özellikle yazarın yaşamının kurguyla birleştiği atmosferi oluşturur. Bu atmosfer savaşın zihinsel kalıntılarının yanı sıra kk Eiko’nun anne kaybı temelli olarak i dünyasında hissettiği boşlukları kalemiyle ve umut duygularıyla doldurduğu bir dünyanın kapılarını aralar. Eiko Kadono ocuklara yönelik kitaplar kaleme alırken geç okur kitlesine de hitap eden birçok roman yazmıştır. Yazarın dünyası, çeşitli varlıkları bütünsel olarak kucaklayan bir atmosfer sunarken evrensel barış temsil eden örnekleme sunar.

Savaş ortamında vazifesini yerine getirmediği için ötekileştirilen ‘asker kaçağı’ hayalet asker karakteri için de başkahraman geleneksel Japon saygısını göstermeyi ihmal etmez. Bu durum Kadono’nun farklı çevreler ve koşulların barış ve saygı ortamını etkilemesine izin vermemeye dair bakış açısını da yansıtmaktadır. Karakterler barış ve uyum içinde, çevreye duyarlıdır. Öte yandan dönemin militarist eğilimine üstü kapalı eleştiri de gözlemlenebilir. Özellikle vatana hizmet etmeyi şehitlik kavramına indirgeyen bir toplum yapısına kk ocuk kalbiyle anlam veremez. Vatana hizmet etmenin farklı yolları olabileceğini düşünür.

Kent hayatında savaş ortamının yoğunluğu dikkat çekerken, kırsal alanda yaşayan halkın kültürel dokuyu korurken savaşa asker desteği verdiği görülür. Dolayısıyla hem kent hem de kırsal alanda topyekn bir şekilde savaşa destek ortamının olduğu görülmektedir. Kadono’nun geçmişindeki savaş hatıralarından kurgu dünyasına evrilen, kk İko’nun başta savaş olmak

üzere hayatın tüm zorluklarını aşma süreci Japonların kültürel değerleri ile çevrenir. Savaşın yıkıcılığına rağmen doğal çevrenin önemsendiği, zor koşulların üstesinden gelme azmi ve geleceğe umutla bakma gibi olumlu duyguların oluşmasının sağlandığı görülür.

Kaynakça

- Aerila, J. A., Siipola, M., Kauppinen, M. & Lhteel, J. (2022). Kamishibai: multisensory storytelling for arts-based literature and language education. *Journal of Creative Practices in Language Learning and Teaching (CPLT)*, 10(2), 11-26.
- Armstrong, R. C. (1912). *The life and work of Ninomiya Sontoku*. The MacMillan Company.
- Atak, H. (2017). Piaget ve Vygotsky'nin kuramlarında çocukların toplumsallaşma süreci. *Psikiyatride Gncel Yaklaşımlar*, 9(2), 163-176. <https://doi.org/10.18863/pgy.281372>
- Cave P. & Moore, A.W. (2016). Historical interrogations of Japanese children amid disaster and war, 1920-1945, *Japanese Studies*, 36(3), 287-298, <https://doi.org/10.1080/10371397.2016.1253003>
- Civelek, K., & Tilbe, A. (2016). FrdERIC Beigbeder'nin romantik egoist adlı karma benli anlatısı: zyaşamys m, yenitesi gnlk m, özkurmaca roman mı? *Border Crossing*, 6(1), 27-45.
- De Las Casas, D. (2006). *Kamishibai story theater: The art of picture telling*. Bloomsbury Publishing USA.
- Dower, J. W. (1999). *Embracing defeat: Japan in the wake of world war*. W.W. Norton & Company Inc.
- Erdemir, A.V. (2012). Japon toplumu ve doğa, *Doğu Batı* 60, 119-131.
- Ergün M. & Özsüer S. (2006). Vygotsky'nin yeniden değerlendirilmesi. *Afyonkarahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2), 269-292.
- García, A. (2013). Politics and indigenous theory in Leslie Marmon Silko's "Yellow woman" and Sandra Cisneros' "Woman hollering creek". In C. Lynn Preston (Ed.), *Literature and cultural theory* (pp. 3-21). Routledge.
- Kadono, E. (2011). ラストラン. (1. Baskı) Kadokawa.
- Kadono, E. (2015). トンネルの森 1945. (1. Baskı) Kadokawa.
- Kadono, E. (2022). イコトラベリング1948. (1. Baskı) Kadokawa.
- Kahramanoğlu, F. (2022). zyaşamysnden zkurmaya. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve eviribilim Dergisi*, 4(1), 18-36. <https://doi.org/10.55036/ufced.1096343>
- Kawabata, A. (2022). 第二次世界大戦中のイギリスの集団学童疎開と児童文学への展, *Nihon Joshi Daigaku Daigakuin Kiy Ningen Seikatsugaku Kenkyuka*, 28, 243-250.
- Kawabata, A. (2023). *児童文学の教科書*, (8. Baskı) Tamagawa Shuppan.
- Kırca Demirbaga, K. (2018). A comparative analysis: Vygotsky's sociocultural theory and Montessori's theory. *ARECLS*, 15, 113-126.
- MacCann, D. (2005). The sturdy fabric of cultural imperialism: Tracing its patterns in contemporary children's novels. *Children's Literature*, 33(1), 185-208. <https://doi.org/10.1353/chl.2005.0018>
- Miyata, M. (1972). Education for peace. *Internationales Jahrbuch Fr Geschichts- Und Geographie-Unterricht*, 14, 3-26. <http://www.jstor.org/stable/43053977>
- Nakazono, H. (2000). 敗戦時前後の世相と民心の動向, *Hirosaki Daigaku Kokushi Keny*, 22-43.
- Nicolopoulou, A. (2004). Oyun, bilişsel gelişim ve toplumsal dünya: Piaget, Vygotsky ve sonrası (ev. Melike Trkn Bağlı). *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 37(2), 137-169. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000100
- Nikolajeva, M. (2003). Beyond the grammar of story, or how can children's literature criticism benefit from narrative theory? *Children's Literature Association Quarterly*, 28(1), 5-16. <https://doi.org/10.1353/chq.0.1702>
- Ohe, S. (1979). Scientific creativity in eastern cultural setting with special reference to Japan today. *Annals of the Japan Association for Philosophy of Science*, 5(4), 207-212.

- Özdemir, İ. S. (2015). Yer in güzelliği: Kyoto Okulu estetiği ve ilişkisellik. S. Esenbel ve E. Küçükyağın (Ed.), *Türkiye'de Japonya Çalışmaları II* içinde. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, İ. S. (2022a). Fūdo ve Japon yağmurları. E. Esen (Ed.), *Kotodama İstanbul academia* içinde. Efe Akademi Yayınları.
- Özdemir, İ. S. (2022b). Japonların doğa algısı problemi ve Shizen'in anlamları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (53), 103-123.
- Özşen, T. (2011). Robot krallığı Japonya'nın görünmeyen yüzü: Düünden bugüne Japon kırsalı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 59-93.
- Özşen, T. (2016). *Japon modernleşmesine kırsaldan bakış*. Nobel Yayıncılık.
- Özşen, T. (2018) Japon romanında köy(lü)-kent(li) algısı ve kırsal kalkınma olgusu: Genkai Shuraku Kabushiki Kaisha romanı üzerinden Japon toplumu okuma denemesi. Esenbel, O. Baykara (Ed.), *Türkiye'de Japonya Çalışmaları III* içinde. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Piel, L.H. (2019). The school diary in wartime Japan: cultivating morale and self-discipline. *Modern Asian Studies* (53), 1004-1037.
- Sakoi, J., & Sung, Y. K. (2018). Eiko Kadono: Hans Christian Andersen author award winner. *Bookbird: A Journal of International Children's Literature*, 56(3), 4-9. <https://doi.org/10.1353/bkb.2018.0037>
- Takehara, M., & Hasegawa N. (2020). Ryoichiro Okada: Aiming for integration of economy and morality. *Sustainable Management of Japanese Entrepreneurs in Pre-War Period from the Perspective of SDGs and ESG* (pp. 43-58). Singapore: Palgrave Macmillan.
- Takahashi, T. (2001) 爆心地に立つ天皇：ナショナルな「記憶」の（再）編成をめぐるて *Gendai Shisō*, 16, 106-113.
- Terasaki, M. (1987). 総力戦体制と教育皇国民「錬成」の理念と実践：戦時下教育研究会共編. Tokyo Daigaku Shuppankai.
- Torigoe, S. (2018). 初めて学ぶ日本児童文学史. Minerva Shobō.
- Ulrich, R.S. (1993). Biophilia, biophobia, & natural landscapes. In S. R Kellert & E.O.Wilson (Eds.), *The Biophilia Hypothesis* (pp. 73-137). Island Press.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. Harvard University Press.
- Vygotsky, L. S. (1997). *The collected works of L. S. Vygotsky. The History of the Development of Higher Mental Functions* (Volume 4). Plenum Press.
- Vygotsky, L. S. (1981). The genesis of higher mental functions. In J. Wertsch (Ed.), *The Concept of Activity in Soviet Psychology* (pp. 144-188). M. E. Sharpe, Inc. Publisher.
- Wertsch, J.W. (1985). *Vygotsky and the social formation of mind*. Harvard University Press.
- Yıldırım, Y. (2016). Eğitim sosyolojisi perspektifi ile Piaget ve Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramları üzerine sosyolojik bir analiz denemesi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 5(2), 617-628. <https://doi.org/10.14686/buefad.v5i2.5000191537>